

De steen der wijzen

Zoals bekend hebben de meningsverschillen over het te voeren sociaal-economische en financiële beleid de kibbelende coalitiepartners tot op de trappen van het Catshuis verdeeld gehouden. Nu het nieuwe kabinet is geïnstalleerd, zijn de plooiën voor een ogenblik gladgestreken, maar wanneer het sociaal-economische beleid voor de komende jaren zal moeten worden uitgezet, kunnen de tegenstellingen in het kabinet opnieuw aan het licht treden. Volgens de zittendblijvers van het CDA minister van Financiën Van der Stee en premier Van Agt is er geen ruimte voor een wezenlijk ander beleid en sluiten de economische situatie en de toestand van 's rijks financiën een afwijking van de oude Bestek-koers vrijwel uit; de nieuwkomers van PvdA (op Sociale Zaken en Werkgelegenheid) en D'66 (Economische Zaken) daarentegen nemen daar geen genoegen mee en willen hun kiezers tonen dat er een nieuwe, frisse wind uit Den Haag gaat waaien nu zij van de regering deel uitmaken.

Vooreerst lijken de tegenstellingen zich te zullen toespitsen op de begroting voor 1982 die nog door het oude kabinet is opgesteld. In het regeerakkoord dat de basis vormde voor de kabinetsformatie was al vastgelegd dat in 1982 het financieringstekort met 1% van het nationaal inkomen moest worden teruggebracht en dat de collectieve-lastendruk in het komende jaar geen verdere stijging mocht ondergaan. Als daar niet meer aan valt te tornen, wat bieden de cijfers in de *Miljoenennota 1982* die deze week aan het parlement is aangeboden, en in de begeleidende *Macro Economische Verkenning* (MEV) dan nog voor ruimte om aannemelijk te maken dat het sociaal-economische beleid van het tweede kabinet-Van Agt toch wel heel iets anders is dan dat van zijn voorganger?

Het ziet er naar uit dat dat bijzonder weinig is. De ruimte die het komend jaar door de groei van het reële nationale inkomen — in de MEV geraamd op 1,5% — voor de collectieve sector ontstaat, gaat immers al vrijwel direct op aan de forse stijging van de rentelasten op de staatsschuld (van f. 9 mrd. in 1981 tot naar schatting f. 11,5 mrd. in 1982). Daarnaast legt ook de verder oplopende werkloosheid in 1982 opnieuw een aanzienlijke claim op de beschikbare middelen. Verder zijn er al ombuigingen van f. 4,5 mrd. nodig voor een vermindering van het financieringstekort van bijna 8% van het nationale inkomen dit jaar tot ca. 6,5% in 1982. Wat blijft er dan nog over voor twee ambitieuze ministers die op SoZa en EZ een nieuw werkgelegenheidsbeleid en herindustrialisatiebeleid van de grond willen tillen?

Theoretisch zijn er nog wel mogelijkheden. Allereerst zouden beiden kunnen proberen binnen hun eigen begroting middelen vrij te maken voor nieuw beleid. Dat betekent echter dat op andere begrotingsposten pijnlijke extra bezuinigingen nodig zijn. Zeker op korte termijn valt van zo'n „interne reshuffling” niet veel resultaat te verwachten, gezien de vele wettelijke, ambtelijke en andere bezwaren waarop zo'n operatie stuit. Veel aantrekkelijker is het te proberen van buitenaf extra middelen binnen te halen.

Zo zouden de ministers van Economische en Sociale Zaken kunnen proberen terreinwinst op hun collega's te boeken op grond van de hoge prioriteit van hun beleidsvoornemens. De omvang van het financieringstekort en het beslag van de collectieve sector op het nationale inkomen zouden daardoor niet hoeven toenemen. De kans dat dit zou lukken is echter nog veel kleiner. Niet alleen is het in strijd met de Haagse zeden zich op het terrein van collega-ministers te begeven om te proberen daar wat weg te kapen, de belagde vakministers zullen zich ook

met hand en tand tegen een extra adering verzetten onder het motto dat ook zij reeds zoveel hebben moeten inleveren.

Dan is er de mogelijkheid het financieringstekort minder te verkleinen dan in de *Miljoenennota 1982* wordt voorgesteld. Er vindt immers een iets grotere reductie plaats dan volgens het regeerakkoord vereist zou zijn. Bovendien lijken het verwachte overschot op de betalingsbalans (in 1982 f. 10 mrd.) en de ruimte op de kapitaalmarkt een wat groter financieringstekort niet uit te sluiten. Helaas is deze weg slechts aantrekkelijk vanuit een zeer-kortetermijnperspectief. De stijging van de rentelasten op de staatsschuld heeft dit jaar de speelruimte in de collectieve sector al tot een minimum gereduceerd. Het zou van niet erg veel inzicht in de ernst van de financiële problematiek getuigen als de hypotheek die de komende jaren al op de ruimte voor de collectieve sector rust, nog verder werd verzwaard.

Wanneer we er dan van uitgaan dat belastingverhoging uitgesloten is vanwege de daaruit voortvloeiende stijging van de collectieve-lastendruk, en dat ook verdergaande ombuigingen niet in aanmerking komen, resteren als financiële bronnen alleen nog wijzigingen in de macro-economische randvoorwaarden die de ruimte voor de collectieve sector bepalen.

Allereerst zou dan tot een versnelde verkoop van het aardgas kunnen overgegaan. Het nadeel daarvan is echter dat de structurele aanpassing van de Nederlandse economie aan een situatie met minder aardgas op die manier alleen nog maar verder wordt vertraagd. Aangezien de aardgasopbrengsten in de komende jaren toch al zullen gaan dalen, zou de overgang deste groter worden.

In de tweede plaats is er de mogelijkheid dat door een doeltreffend economisch beleid de economische groei wordt bevorderd of dat de stijging van de werkloosheid wordt afgeremd. Daardoor zou de beschikbare ruimte in de collectieve sector kunnen toenemen. In voorgaande jaren is ruimschoots op deze z.g. inverdieneffecten gesculeerd, maar ze zijn nooit gerealiseerd. De ervaring heeft geleerd dat de beer beter eerst kan worden geschoten voordat de huid wordt verkocht.

Ten slotte is er de mogelijkheid van verdergaande loonmatiging. Dit zou een aantrekkelijke mogelijkheid kunnen lijken. In de *Miljoenennota 1982* wordt becijferd dat een reële loonmatiging van 1% per jaar een beperking van de budgettaire problematiek met ca. f. 5 mrd. betekent. Bovendien dreigt de stijging van de loonkosten per eenheid produkt na twee jaar flinke matiging nu weer een versnelling te ondergaan. Maar wie het treurige koopkrachtbeeld voor 1982 ziet voor minimum tot modaal (-2% voor werknemers in bedrijven en nog minder bij de overheid), moet zich in gemoede afvragen of de mogelijkheden hier niet zijn uitgeput. Over garanties voor de minima spreekt ik dan nog niet eens.

Al met al zijn de kansen voor Den Uyl en Terlouw om reeds in het komende jaar in de sociaal-economische sector een nieuw beleid te ontwikkelen wel uiterst gering. In het gunstigste geval zullen zij misschien f. 1 à 2 mrd. bij elkaar kunnen schrapen, maar dat daarmee veel méér effect zou zijn te bereiken dan met de bekende druppel op de gloeiende plaat, zullen weinigen verwachten. Dat betekent dat zij voor de taak staan een beleid te ontwikkelen dat niets mag kosten en veel moet opleveren. Voor zoiets moet je wel over de steen der wijzen beschikken. Maar die bestond toch niet?

L. van der Geest